

ET PORTRÆT

– Niels Hausgaard, dialekt, politik og »KUNST«.

af Lars Ole Bonde

Niels Hausgaard er blevet verdensberømt i alle hjørner af Danmark – på at synge dialektviser. Det kan godt ligne et stort paradoks i et land, hvor dialekterne ellers er på vej ud af den »offentlige bevidsthed«, – hvor skolesystemets og massemediernes mangel på respekt for de sproglige mindretal har gjort sit til dialekternes vanskelbne på landsplan. Men måske er det ikke så mærkeligt endda, at vendelbomålet gennem Hausgaards sange har vundet nationalt gehør. Vi har jo før haft danske digtere, der nød bred folkelig popularitet og skrev på dialekt: Åkjær (der som bekendt endog »berigede« sproget med hjemmelavede dialektord), alsingen Martin N. Hansen, fynboen Mads Hansen – og Anton Berntsen, ikke at forglemme. Også set i et mere »internationalt« perspektiv er der tegn på en slags »dialekternes renaissance«: Hannes Wader har f.eks. dyrket frisernes sprog i mange år, og den »udborgrede« Wolf Biermann er begyndt at tage plattyske og andre dialekttekster på repertoiret.

– Hvorfor holder du fast ved dialekten? – eller hvorfor skriver du kun dialektviser?

»Det gør jeg sådan set heller ikke. Jeg skriver en hel del ting på rigsdansk, men jeg smider det meste væk, fordi det ikke er godt nok. Der er enkelte ting, der kan bruges, f.eks. har jeg lavet nogle til Thomas Jensen (»Fisker-Thomas«). Jeg kan godt ramme den genre til Thomas, for ham kender jeg, men ellers kan jeg ikke bruge rigsdansk på den måde. Dialekten er sådan et mærkeligt uskyldigt sprog. Når jeg føler, at mange af de der er begyndt at synge på dialekt på det seneste ikke opnår noget rigtig helstøbt resultat, er det nok ofte fordi man vælger dialekten, hvor jeg egentlig mere fornemmer, at dialekten har valgt mig! Det er dialekt, det er bondesprog, og så er der nogle klicheer, som man vedtager er morsomme – som jo ikke er morsomme. Jeg tror nok, det kræver et stort kendskab til det

miljø, dialekten er udtryk for, og også en stor kærlighed til det og respekt for det. For det jeg er mest bange for, det er egentlig at latterliggøre. Jeg vil ikke latterliggøre de personer, jeg bruger, jeg vil heller ikke latterliggøre de miljøer og det samfund, jeg skriver ud fra. For det føler jeg selv, jeg er en del af. Og jeg tror, at hvis man ikke ser dialekten bare som et udtryk for et samfund, der fungerer, så kan man ikke bruge den. Så bliver det bare Holberg, så bliver det dumme-petersprog. Og det kan harme mig så frygteligt, når jeg oplever folk, der bare bruger sådan en dialekt som dumme-petersprog. En ægte dialekt er jo en fantastisk jomfruelig ting, midt i hele denne her verden, når man tænker på hvad den egentlig er udtryk for. – Nu findes der forskellige selskaber til dialektens bevarelse, og det er også en smuk tanke, men det duer selvfølgelig ikke, det er nonsens. Hvis man vil bevare et smukt sprog, så må man for pokker da lave et samfund, hvor sproget er smukt. Det kan man godt, men så må man gå i den grad ind for decentralisering. Det nytter ikke bare at lave sproget om. Der er ikke andre veje, for sproget er ikke noget i sig selv, sproget er blomsten af et samfund, når det springer ud engang imellem. Og det er da klart, at i jo højere grad det samfund udviskes og forfladiges, ja så afspejles det i sproget – lige meget hvad man gør. Derfor kan det godt være, at der i min brug af dialekten ligger en længsel efter den holdning. For jeg har ikke nogen ambition om at bevare dialekten. Man kan bevare dialekten som en kuriositet, der kan komme på museum. Mine plader kan muligvis ende på Hjørring Museum. Så kan man gå derind og høre, hvordan dialekten var. Det er det eneste, man kan gøre i den retning. Men hvis mine sange kan være med til at styrke, at folk begynder at ytre sig i mindre sammenhænge – hvad jeg synes der er noget der tyder på – så synes jeg det er godt.

Det er helt tydeligt, allerede når man har hørt nogle få af NHs viser, at brugen af dialekten ikke er et forsøg på at skrue tiden

tilbage til gamle dages gode tider på landet (en nostalgisk tendens, som ellers stikker hovedet frem f.eks. i bagsideteksten til debut-LPen »Et portræt«). Formålet er ikke at stikke storbyboerne landlivets uforlignelige kvaliteter i næsen. Det ville alligevel være ude af trit med udviklingen, for »det er jo snart ikke til at være på landet for alle de byboere, der flytter ud i jagten på det nære samfund«, som NH af og til siger, når han taler om nærdemokratiet som ideal. – NH bruger dialekten som et ualmindeligt produktivt sprog, et sprog der hele tiden afføder nye rimmuligheder, der ikke eksisterer i rigsdansk. De obligate »oversættelser« af hans tekster falder af samme grund ofte utilfredsstillende ud (f.eks. på pladernes tekstbilag). Men det er også nærmest umuligt at fastholde f.eks. dybdeperspektivet i de afsluttende linier af sangen om den gamle sømand, der venter på døden, på at komme

»Uk te dej horisontj, som haj aldri hår ku nåej,
hves sæntrum haj håer vået uv på det stue våej«
Sproget hænger sammen med det liv der udspilles og afspejler sig i sangene. Men NH kan også lege med dialektens muligheder f.eks. i de uforlignelige linjer om »Vonni-Ejnar«, der går i Shakespeares fodspor i sin lovprisning af kystklimaet:

»Veej, oh veej, oh væesten veej.
Do kommer strygi frå havve.
Do blæser lyev i æ konstnerseej,
å lyev i hvar detj som a lavver.«

Mange husker sikkert også den »omvendte« oversættelse i en af Hausgaards Teatercafé-udsendelser i fjernsynet, hvor vores sproglige magelighed pludselig blev prentet på skærmen, så det nærmest var umuligt ikke at skamme sig – midt i latteren. Hos NH kan dialekten altså på en gang ses som et middel til bevidstgørelse (udadtil) og en kulturpolitisk insisteren på de sproglige »afvigelser«s betydning indadtil.

I Niels Hausgaards sange møder vi i første omgang den typisk (nord)jyske landsby, dens indbyggere og deres verden. Hver eneste af de foreløbig 4 LPer er et mikrokosmos. Men selv om visernes hovedpersoner har et lokalt særpræg, er deres meninger repræsentative langt ud over det lokale, og det samme gælder deres erfaringer, problemer og drømme. Den særlige styrke i NHs portrætter er nok især, at de altid er 100 procent konkrete og gennemsansede – og at det særlige »provinzielle« miniatureformat, som spørgsmålene om liv og død antager i teksterne, gør det ukompliceret for de fleste lyttere at tænke videre til deres eget liv. NH viderefører på sin egen måde det gamle princip om »at se det uendeligt store i det

uendeligt små«, i hans sange er der ingen udtrykskløfter (jvf. en sang som »Hushjælpen eller Det lille klem«).

De er der allesammen i sangene: Den varsomme købmand, det velorienterede postbud, den opportunistiske borgmester, de aldrende par i vaneægteskaberne, den hykleriske præst, sømandskonerne med de stærke følelser, mændene der ordner verdenssituationen i »tjøjajs« baglokale, men ikke kan hamle op med deres koner, de gamle aftægtsfolk der ser livet bevæge sig forbi deres stambænk, de unge mænd med knallerter, idoler og vage drømme og de unge piger, som ofte er mere realistiske og målrettede. Og vi følger dem på vej gennem livet, runder milepælene: fødsel, konfirmation, forelskelse, forlovelse, ægteskab, begravelse...

NHs teknik er enkel: Han lægger som regel den enkelte sang i munden på en eller flere af de i historien involverede personer, f.eks. i en indre monolog eller en dialog. Og synsvinklen resulterer i de fleste tilfælde i, at den talende enten udleverer sig selv (ufrivilligt) eller lod de andre (også gerne uden at ville det). Undtagelsen udgøres af de meget smukke, prunkløse sange om naturen og kærligheden, f.eks. »Et slidt brev« eller »Der er han«. – Gennemgående personer er et andet greb, NH benytter sig af. På samme måde som Bellmann har sin Fredman m.fl., Sjøberg sin Frida og Evert Taube sin Frithiof Andersson har Hausgaard f.eks. Åge og Ida (med blødt d), et ungt par, hvis udvikling, tanker og problemer følges gennem sange som »Åges ur«, »Åge og Ida« og »Kammeratskab«, hvor hhv. reklamens magt, de tomme ritualer (og kaffens rituelle betydning) og den militaristiske indoktrinering behandles kritisk.

– Det skulle jo næsten være logisk, at dine sange kun havde en appel rent lokalt, både sprogligt og i kraft af det miljø, som du skriver om?

Jamen jeg sigter egentlig heller ikke ud over det lokale.

– Hvordan kan det så være, at de slår igennem udover landet? Jeg tror det skyldes, at når jeg ikke sigter ud over det lokale, så skriver jeg kun om noget jeg ved noget om, og det må altså have en eller anden almen gyldighed fordi jeg er i stand til at være – nogenlunde!! – ærlig inden for det, jeg ved noget om. Jeg tror – og sådan er det vel inden for alting – at man er nødt til at have kendskab til det man arbejder med, og jeg kan aldrig nogen-sinde give mig til at skrive om storbyerne – udover som jeg har set dem med de øjne, jeg har haft med, når jeg har været derinde. Jeg kan ikke skrive som et storbybarn.

– Du sagde engang, at folk kunne genkende – ikke sig selv, men naboer eller andre bekendte i de personer, der optræder i dine sange.

Ja det er jo det skægge: alle ved, hvem det er jeg skriver om! Men der må alligevel være nogle essentielle ting, nogle almenmenneskelige træk, som jeg arbejder med. Men som sagt: jeg sigter ikke ud over det lokale, for det var mit udgangspunkt. Det var endda så lokalt, at det kun var de nærmeste venner, jeg skrev til, og det er nok styrken på det punkt, at jeg ikke skal forsøge at gøre perspektivet bredere, selvom der ligger en fristelse i den popularitet, jeg har fået. Det er en fristelse, som jeg må bekæmpe hårdt, for det ville være helt udvandet, hvis jeg begyndte at tro, at jeg skulle være en Evert Taube eller lignende. – Nu ved jeg ikke, jeg har jo ikke noget barometer, hvor jeg kan se, i hvor høj grad folk er lydhøre over for det jeg laver. Jo, jeg har det barometer, at jeg kan se, der er fler og fler der køber mine plader. Men ellers må man nok sige, at jeg har haft noget at sige et stykke tid, folk har gidet at lytte en tid i hvert fald. Men det kan godt være, at den tid er ved at være ovre. Det behøver heller ikke at gøre noget, hvis det så bare afløses af nogle, der går videre med det.

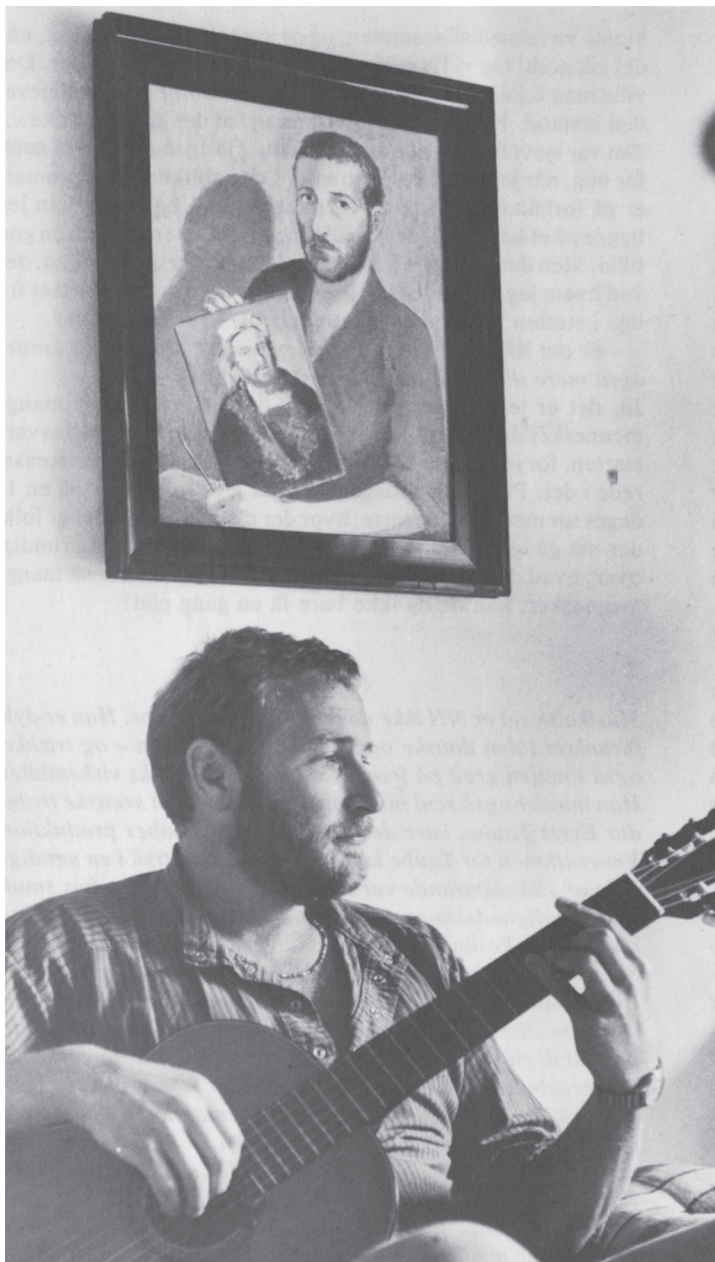
– Oplever du selv, når du optræder f.eks. på Fyn eller i Sønderjylland, at folk forstår, hvad du siger med dialekten? Ja, det gør jeg. Men det mest normale, hvor dialekten er folk meget fremmed, er at de siger, de forstod det meste, ikke alle ordene, men de forstår godt, hvad jeg synger. Jeg har oplevet nogle spanioler til en Amnesty International-koncert, som kom hen og sagde til mig, at det jeg lavede var det, de fik mest ud af, for det forstod de! Det synes jeg var sødt sagt. – Det hænger nok også sammen med enkelheden, og den er jeg jo henvist til. Det kan ikke nytte noget, at jeg vil gøre det flottere, for det kan jeg ikke. – Jeg var i Tyskland og lave et TV-program sammen med Cornelis Wresvijk og nordmanden Lillebjørn Nielsen, en skandinavisk aften. Cornelis havde en schweizisk bassist med, der var helt guddommelig, og Cornelis var virkelig god den aften. Lillebjørn havde en fantastisk fløjtespiller med. – Jeg havde Jens Memphis med, og vi havde ikke øvet! Det var så laset, så forfærdeligt ved siden af de andre, men nu har jeg hørt udsendelsen bagefter, og alligevel var det nok vores kvalitet. Vi stod og klodsede lidt i det, og Memphis kom til at grine. Det gik helt ad Pommern til, og folk skreg af grin. Ikke på den måde at det var latterligt, men på den måde fik vi egentlig en betydelig bedre kontakt med publikum, end de andre havde haft, for vi var helt nede på publikums plan. De

kunne være med allesammen, og de syntes det var helt fint, når det gik godt! Og vi fik mange positive reaktioner bagefter. Det ville man ikke gå hen og give Cornelis, vel, for der er alligevel den afstand. Han er så institutioneret, at det gør man ikke.... Det var sjovt for mig at prøve, for det er jo egentlig altid så nemt for mig, når jeg er ude og optræde. Det publikum der kommer, er på forhånd meget positivt, næsten altid, og derfor kan jeg bygge på et kendskab de har til mine ting. Der er ligesom en god tillid. Men det har jeg jo ikke f.eks. i Köln. Der er der ingen, der ved hvem jeg er, og det har jeg egentlig ikke prøvet bortset fra lige i starten. Jeg havde næsten glemt, hvordan det var.

– Er det ikke rigtigt, at du er blevet mere kritisk med årene, også mere direkte i dine tekster?

Jo, det er jeg blevet, efter at jeg har opdaget, hvor mange mennesker der lytter til mine tekster. Jeg følte ikke det ansvar i starten, for jeg mente ikke der var så mange, der var interesseret i det. Pludselig opdagede jeg, at jeg kunne tage på en 14 dages tur med 14 fulde huse, hvor der næsten alle steder er folk, der må gå igen. Det siger mig nok, at jeg må tænke grundigt over, hvad det egentlig er jeg gør. Når der kommer så mange mennesker, kan de da ikke bare få en gang pjat!

Musikalsk set er NH ikke nogen eksperimentator. Han er dybt forankret i den danske og svenske visetradition – og trækker også i nogen grad på irsk og skotsk folkemusiks virkemidler. Han minder også rent musikalsk meget om den svenske trobadur Evert Taube, især den lyriske del af Taubes produktion. Venerationen for Taube kommer f.eks. til udtryk i en gendigtning af »Så skimrande var aldrig havet«, en af Taubes smukkeste kærlighedssange. Også en anden svensker, den raffinerede Niels Ferlin, optræder på NHs (koncert)repertoire. – Slægtskabet ligger bl.a. i melodikonstruktionen: En udpræget trinvis, sangbar melodibevægelse med en forkærlighed for forslag (en dissonerende, betonet meloditone, som fortsætter trinvist til en »rigtig« akkordtone) især i fraseslutningerne. En helt regelmæssig metrik, 8-taktsperioder som grundelement i den enkelte strofes opbygning (med gentagne 2- eller 4-taktsmotiver som mindste enhed). Formen er meget enkel, ofte aabb eller den folkelige ballades aab (den såkaldte bar-form). NH bevæger sig mao. (og med afvigelser) inden for et musikalsk sprog, som de fleste danskere er fortrolige med. Arrangementerne med stambesætningen: guitar, fløjter, bas, violin,

»Mine koncerter opfatter jeg – når de er bedst – som en dialog mellem publikum og mig. Det er det ikke længere i det øjeblik, du står og vil slynge sandheder i hovedet på publikum. Så er det en prædiken.«

harmonika og lejlighedsvis sav understreger det velkendte. NHs sangstil er et kapitel for sig, fleksibel som den er: fra lavmælt, afdæmpet skønsang over fri frasering iblandet deklamation til »melodramat« med talt tekst og baggrundsmelodi. En stor del af viserne er endog meget iørefaldende, men kun en relativt lille del kan betegnes som egentlige fællessange. Men det er måske fordi – som NH af og til udtrykker det fra scenen – »det ødelægger for meget, hvis I synger med på hele sangen«.

– Hvordan er din personlige baggrund, og hvad har haft indflydelse på din musik?

Det er nok relevant at gå tilbage til mit hjem, for det kan man spore i min musik, ved jeg. Jeg er opdraget i Indre Mission, med vækkelsessang og de harmonier som det medfører. Og så har jeg været på et opdragelseshjem – det har ikke sat spor i min musik – , jeg har været ude på landet og tjene, og så er jeg udlært smed. Jeg har sejlet, og så har jeg selvfølgelig lavet en hel masse andre småting. Jeg har gået på Kunstakademiet, en kort tid, indtil jeg indså at jeg ikke havde noget at gøre der. Det er der nogen, der er mange år om at opdage. Jeg var et år om det. Så har jeg været cykelvikar i folkeskolen. Det blev jeg på grund af en misforståelse, idet jeg kun har gået 5 år i skole. Det var jeg i 3 år. Ja, så har jeg sunget. Det er i grove træk min musikalske barndom.

– Hvordan kom du egentlig igang med at synge?

Jeg har lige været til min fars 74 års fødselsdag, hvor man mindede mig om, at jeg allerede i 1. klasse lavede musik til de digte der var i læsebogen. Det kan jeg også godt huske nu – at jeg optrådte med dem i familiesammenhænge. Der er jeg altså begyndt at lave musik. Og så har jeg egentlig lavet sådan noget altid, jeg har lavet en utrolig masse parodier – på det jeg mente var dårlig smag, dårlig pop: dansk toppen – med meget svingende resultater, nogen af dem endte jo altså på hitlisten. Det var lidt af et antiklimaks. – Jeg startede med at spille, mens jeg sejlede, for der havde jeg god tid. Jeg købte simpelthen en guitar, fordi der ikke var nogen der spillede – en meget dårlig guitar – og så startede jeg med at sidde og spille. Min kone gav mig en guitar, da vi var forlovede, og så lavede jeg en masse melodier til Harald Bergstedt og Nis Petersen og sådan nogle ting. Jeg har sat musik til de fleste af Nis Petersens digte, ikke godt nok, selvfølgelig, men det var en udmærket øvelse, fordi Nis Petersen har to slags digte: dem der er nemme at sætte musik til og så dem der er næsten umulige, og når man så havde taget alle de nemme, så var man ligesom for fejg, hvis man ikke

også gik igang med de andre. – Så var jeg soldat et stykke tid, og jeg endte i spjældet. Der måtte jeg ikke have guitaren med, og jeg sad der egentlig temmelig længe. Jeg skulle sidde og klistre dannebrogssflag på snore – til at hænge på juletræer. Man gør det, at man spænder nogle snore ud på et brædt, og så klistrer man de der flag på. Der kunne jeg altså, når jeg havde snorene spændt ud, sidde og fornemme strengene i fingrene, men jeg kunne selvfølgelig ikke høre noget. Det eneste, jeg måtte læse, var gamle rejsebeskrivelser, og jeg havde noget af Knud Andersen, søfareren, og han havde en masse gamle shanties og sådan noget, som jeg ikke kendte. Så sad jeg og lavede musik til dem på de der snore, og så opdagede jeg, da jeg kom ud, at jeg kunne huske alle melodierne, alle figurerne! Nu kan jeg ikke skrive dem ned, og derfor har jeg simpelthen trænet mig op til at kunne huske melodierne. Det blev jeg så utrolig glad for, da jeg kom ud, for der var noget af det der var godt. Det kunne jeg høre inde i hovedet. Noget af det svarede ikke helt til det, jeg havde hørt inde i hovedet. Noget af det var altså udmærket. Og den del af hjernen, jeg bruger til at huske figurerne med, har jeg udviklet yderligere siden. Jeg bruger det meget, og det har jeg haft stor fornøjelse af. Altså når jeg laver en melodi idag, så venter jeg simpelthen med at optage den, til jeg opdager, at jeg har gået og spillet den ens i 14 dage. Jeg giver den hele tiden chancen for at ændre sig. I det øjeblik, jeg har indsunget den på bånd – det svarer til at man skriver den ned – så ændrer man ikke ret meget på den. Så er det ligesom den er som den er. Men på denne her måde, hvor jeg har den inde i hovedet, er det sådan en organisme, der hele tiden forandrer sig, og man kan hele tiden blive ved med at skifte nogle harmonier ud. – Jeg laver også meget musik i bilen, jeg har lavet masser af musik i toget – og i busser! Toget er altså vældig godt at lave musik i, fordi der er så meget lyd. Der har du den kontinuerlige susen, som indeholder så mange lyde, du kan bruge – og nogle gange er der rytme på! Så sidder man og laver de mest utrolige ting. Det gjorde jeg også som helt ung, men det var jo væk, når jeg steg ud af toget. Men det er det altså ikke mere. Jeg kan lave noget i toget, og så tænker jeg måske ikke mere på det, før jeg sidder på hotellet om aftenen. Så er den der igen, jeg kan huske det, tage guitaren og arbejde videre med en figur.

– Vil det så også sige, at du laver din musik først, uafhængigt af teksterne?

Nej, jeg laver altid teksterne først. For musik er ikke noget, jeg bestemmer mig for, at jeg vil lave, – det er bare noget jeg laver, nærmest ligesom hedeboenderne i gamle dage, der altid gik og

strikkede. Når jeg så skal bruge noget til en tekst, har jeg simpelthen sådan et »arkiv«, jeg kan dykke ned i og finde nogle harmonier frem, som jeg kan stykke sammen og bruge på forskellig måde. Nogle gange er det ikke noget problem, for i samme øjeblik jeg har teksten, har jeg også melodien. Tit er der en »indbygget« melodi i sådan en tekst, hvis man lige barberer de allerværste banaliteter af.

Nu har jeg jo efterhånden siddet mange timer i pladestudiet som producer, dels på mine egne ting, dels på andres, hvor jeg har været tvunget til også at tænke på klangfarver. Jeg sammenholder det med, når jeg maler. Der kan man også bruge ordet klang. Jeg kan godt lide en vis rumlig virkning i mine billeder, så jeg går og finder ud af, hvilken stofflighed i en farve, der er villig til at trække sig tilbage og danne baggrund for en anden, – hvilken farvekoncentration der kan fremhæve en anden, og det kan jeg altså bruge, når jeg mixer musik. Hvis jeg laver et akkompagnement til en sang, vil jeg f.eks. have, at stemmen skal stå langt fremme, så teksten er forståelig. Så må musikken komme i anden række. Jeg kan så nogle gange finde lyde, der i styrke godt kan komme op på siden af sangstemmen uden at forstyrre, – lyde, som kan komme op og farve klangen på stemmen. Det kan jeg kun gøre fordi jeg har arbejdet med maleriet. Jeg kan se for mig, hvordan det skal være. Jeg ved f.eks., at jeg kan lade nogle stemmer stå helt tørre, uden spor klang på – ligesom i et pulterkammer. De behøver ikke være spor kraftige for at trænge sig frem over den musik, der har en lille smule klang. Det er jo egentlig mærkeligt, og jeg har lagt mærke til, at mange inden for pop-branchen gør det modsatte. Man lægger utrolig meget klang på stemmen, for så tror man, den kommer op at stå – og det gør den jo egentlig ikke!

– *Hvordan kom du fra Nis Petersen til vendelbo-sange?*

Ja, der var jo altså ikke flere Nis Petersen-ting! Der var heller ikke flere af Harald Bergstedt. Jeg tror det kom af, at da jeg holdt op på akademiet, sad jeg bare og malede et års tid, og samtidig skrev jeg – en masse parodier, fordi jeg sad og hørte radio, og jeg var altså ved at brække mig! Jeg havde et helt aftenskolehold i musik, hvor vi kun behandlede dansktoppen en hel vinter. Vi lavede vores egen hitliste, og vi fandt ud af, hvorfor de var som de var, og så lavede vi dem om. Vi lavede vores egne hits. Men ind imellem sad jeg også og skrev nogle ting på dialekt – og det ved jeg egentlig ikke, hvorfor jeg gjorde. Det var ikke parodier, – det var de ting, der er på min første plade, som jeg bare sad og lavede, og som jeg sang for vennerne, som jeg troede syntes det var sjovt. Og det syntes de da

også... Så sang jeg dem for min gamle lærer fra Akademiet, som var ude at besøge mig. Han lavede causerier til Nordjyllands Radio, og han sendte en journalist ud til mig med en båndoptager. Og vi lavede sådan en halv times tid – ude i et hønsehus, jeg havde. Og så skal jeg ellers love for at det gik stærkt! Det resulterede i, at jeg blev hyret til at lave en ny sang til dem en gang om ugen. Og det gjorde jeg – sommetider to! Jeg syntes det var morsomt, og jeg tog det ikke så højtideligt, for det var jo ting, som bare skulle bruges en enkelt gang. Men efterhånden var det jo ikke så sjovt mere, så vi satte det ned til en sang hver 14. dag. Men så fik jeg tilbudet fra Palle Juul og pladeselskabet Stuk. De ville gerne lave en plade, og det ville jeg egentlig ikke være med til, for jeg havde overhovedet ikke set mine sange i den sammenhæng. Der gik et halvt år, hvor Palle jævnligt besøgte mig og ringede. Jeg turde simpelthen ikke, for jeg troede det ville blive en total fiasko, og jeg var sikker på, at han ville sætte penge til. Det syntes jeg ikke rigtig, jeg kunne bære. – Til sidst tænkte jeg: Nå, det er også ligemeget. Han er så opsat på det, så han er selv ude om det! Så lavede vi den første plade, som jo nok må siges at være blevet en succes. Men det var egentlig utrolig modigt gjort, også i den situation han var i: han havde intet udstyr, ingen penge. Han rystede skillingerne sammen og han lavede det, og det ville have været en katastrofe for ham, hvis det ikke var gået. For den var egentlig ikke billig at lave. Det tog lang tid – der var tørstige folk i det meste af en uge! Men så skulle der laves en til året efter, og det skulle jeg nok ikke have gjort. Det stod ikke i kontrakten, men det lå ligesom i luften, og jeg havde også materiale til den, men det var bare ikke tænkt rigtigt igennem. Det er jeg lidt ked af idag, for der er gode tekster på den anden plade, synes jeg, men den blev aldrig rigtig færdig. Jeg kørte ud på et sidespor. Jeg havde jo det, vi kaldte »rigtige musikere« med, altså konservatoriefolk, byorkestermuikere. De var jo afsindigt dygtige. Jeg var vildt imponeret. Men det var bare slet slet ikke det, jeg skulle bruge. Vi skiftede nogle folk ud, lavede det om et par gange. Til sidst var der postet så mange penge i de musikere. Og da vi ikke kunne komme videre, sagde jeg til Palle: »Ved du hvad, jeg er ikke glad for det her«. Han blev helt bleg. Så sagde han – og det skal han også mindes for – »Det er også ligemeget, så smider vi det væk!« Det synes jeg var flot sagt, for det var virkelig noget, der kunne vælte budgettet. Men det kunne jeg ikke nænne, og der var mange der sagde, det var godt nok, og jeg kunne ikke mere høre, hvordan det var, tænkte: »Det er godt nok« – og så sendte vi det ud. Men jeg er aldrig blevet glad

sangtekst og noder fjernet
af copyrightmæssige hensyn

for den plade. Mange af numrene kunne jeg godt tænke mig at lave om, hvad jeg nok også får lejlighed til nu, fordi jeg skal lave nogle af dem på norsk til en plade, jeg skal producere med en nordmand. Jeg var så optaget af Bellmann på det tidspunkt, hvad man nok også kan høre. Jeg havde nok kendt Bellmann før, men pludselig havde jeg opdaget ham. Så er der ikke andet i verden... Så gik der tilgængelig også nok 2 år, inden jeg lavede den næste, og da havde jeg hele materialet klar. Problemet var, at det jo ikke var skrevet ned nogen steder, jeg vidste bare inde i hovedet, kunne høre helt klart, hvordan det skulle være. Og så valgte vi nogle folk, som jeg regnede med kunne forstå det, og det kunne de altså også. Det var et meget heldigt hold. Vi havde det skægt, også fordi vi hele tiden nærmede os det, jeg havde tænkt mig. – Og så er der igen gået 2 år imellem den og den sidste, jeg har lavet. Da vidste jeg så nogenlunde, hvordan jeg ville have det. Derfor er det nok for mit vedkommende nødt til at gå 2 år mellem hver plade. Jeg vil ikke gå i studiet igen, før jeg er sikker på, hvad jeg vil med hver enkelt sang.

På sin sidste LP kredser NH helt ud på omslaget omkring selve problemet »kunst«. Det mangetydige cover (malet af NH selv) illustrerer bl.a. vanskelighederne ved at (skulle) forholde sig til kunstneriske for-billeder – og ved kunstnerrollen som sådan. Kunst i glas og ramme? Eller brugs-»kunst«? Eller – ? – I de sorte riller er det sangen om lejlighedsdigteren og inseminøren Vonni-Ejnar, der tager problemet om kunstens forskellige fremtrædelsesformer direkte op. Ejnars poesi er højt elsket, fordi den er konkret – den handler om dagligdags ting – og fordi den er »smuk« – den rimer effektivt og betjener sig af kendte og elskede klischeer. Det siger sig selv, at Ejnars »kunst« ikke er af den slags, der er i høj kurs øst for Valby Bakke. Men NHs vise er ikke et klart forsvar for brugskunsten, holdningen til Ejnar og hans talent er for mig at se tvetydig: På den ene side fremhæves det, at Ejnars vers virkelig har en social funktion, en klar brugsværdi, på den anden side er han med sin gamle orne lige så grinagtig, som hans vers er oppustede. Tvetydigheden er uden tvivl tilsigtet, og problemet »Ejnar« er også helt centralt i forbindelse med en diskussion af (ikke specielt vise-) »kunstens« mål og midler, hvis den vil være folkelig og »nå ud«. Det griber også dybt ind i NHs egen situation. Hans popularitet viser, at han kan noget som meget få andre »venstremænd« blandt musikfolket gør ham efter:

han kan få andre end »menigheden« til at lytte. Han har et bredt publikum, som tæller flere generationer og spænder over mange politiske holdninger. Det hænger bl.a. sammen med, at han i sine sange tager folks/folkets sprog alvorligt, men det hænger uden tvivl også sammen med hans optræden: han synger ikke »mærkeligt« og er ikke så fremmedartet at se på, at de ældre generationer skræmmes væk på forhånd. – Beskrivelsen af Åge er lige ved at kunne passe:

*»Haj var flink i skoel å ælti ræen å pæen,
dar var aldrig noe å usæt på ham.«*

Men måske er det en dyrekøbt succes. Måske revner bukserne alligevel en dag. NH er en dybt samfundsengageret kunstner (uden anførselstegn), og mange vil sikkert kalde ham en politisk sanger (hvad der plejer at være ensbetydende med venstreorienteret). Men NH er ikke de politiske slagordsmand. Han har ingen bombastiske agiterende sange på sit repertoire. Det er betegnende, at den mest direkte politisk formulerede af hans sange, »Hilsen fra os«, samtidig er helt enestående blandt samtlige sange om A-kraft, takket være den geniale form, han har valgt. Vendelboernes jordnære logik kræver nuanceret omtanke, sangen nøjes ikke med at stadfæste en given mening. – Men spørgsmålet er, om en så elskværdig og loyal kritik overhovedet rammer nogen for alvor. Om NHs popularitet vokser, fordi han i stigende grad ses som en ufarlig, hyggelig stemningsspreder? Det er en tankevækkende og imponerende respekt, han nyder i f.eks. mine forældres generation, men jeg er i tvivl om baggrunden for den: Skyldes den, at sangene – og deres kritiske pointer – går hjem, eller at personen NH med det venlige væsen og den pæne stemme går hjem?

– Har du en bestemt målsætning med dine sange?

Selvfølge ligt er mine sange udtryk for, i hvilken retning jeg gerne vil have, udviklingen skal gå. Jeg har ikke noget parti-program, jeg kan gå ind for. Men der er nogle ting, jeg er bange for. Tendenser i samfundet. Jeg er bange for, at vi gør den fejl, som alle tidligere samfund på vores stade har gjort. Vi hygger os faktisk ihjel. Vi har slået os i den grad til tåls med, at vi har et demokrati. Hvad vi jo ikke har. Hvad vi aldrig nogensinde har haft. Vi har været på vej til det. Men i det øjeblik det bliver slået fast, at nu har vi det, så arbejder vi ikke mere på at få det. Vi har ikke noget særlig demokratisk samfund, og jeg synes næsten det værste er, at vi har opgivet den kamp. Man siger at revolutionen er en stadig kamp for revolutionen. Men det er demokrati også. For i det øjeblik, du slapper af, så sætter det sig fast,

så kommer vi ingen vegne. Jeg kunne godt tænke mig, hvis der skulle laves flere partier – hvad jeg egentlig ikke synes der skulle – at lave et parti, der ikke havde andet formål end at styrke decentralisering og at holde partierne fast på de ting, de lover i den retning. For essensen af alt det her er, at hver gang vi går med til en eller anden form for centralisering, så svækker vi demokratiet. Du kan ikke forestille dig nogetsomhelst demokratisk i en EF-sammenhæng. Der er intet demokratisk i det, det er flertalsafstemninger og ikke andet. Det er anonymt.

Der er for tiden megen snak om den underlige voldsmentalitet, der florerer og accellererer. Det undrer ikke mig. Det er jo i bund og grund en kamp for at have en identitet. Og det kan du ikke have i en EF-sammenhæng. For der er du jo ingenting. Du kan kun have en identitet i en meget begrænset sammenhæng. Jo mindre sammenhænge, vi skal vælge i, jo bedre kan vi vælge. Du kan da ikke »vælge« nogen til Bruxelles. Det er da sindssygt!

– Du taler meget om decentralisering, og det er også sådan et smukt ord. Jeg kan også godt lide det. Men hvad er forskellen på det, du forstår ved decentralisering, og så de gode gamle Venstre-floskler om »det nære samfund«?

Forskellen er, at Venstres floskler om »det nære samfund« er ren og skær skvalder. Det har de jo aldrig nogensinde bevist, at de mente noget med. – OK, de vil godt være med til decentralisering på de områder, hvor det ikke koster noget. Men decentralisering er da dyr. Demokrati er dyrt. Meget dyrt. Og så kan det jo ikke nytte noget bare at sige »Vi skal have færre offentligt ansatte« og sådan noget. For hvis vi vil have demokrati, som for mig at se er det eneste menneskeværdige i et samfund som vores, så må vi da også være villige til at betale det, det koster. – Men hele den politiske debat idag går i modsat retning, synes jeg, og det er både på højre- og venstrefløjen.

– Men der må være nogle ting i den decentralisering, som man skal sikre. For det mest decentrale, vi har i Danmark idag er vel de små landsbysamfund, der er tilbage. Det er bl.a. dem, du skriver sange om. Og et af hovedtemaerne i dine sange er jo intolerance, som trives uhyggelig godt i de små samfund!

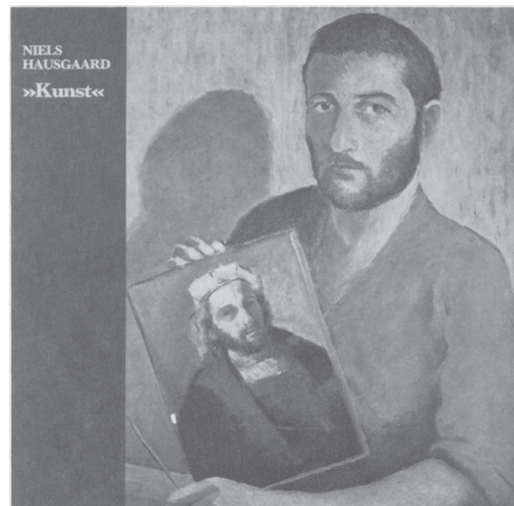
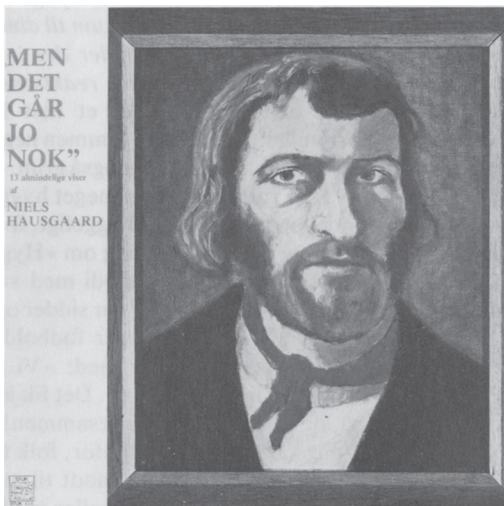
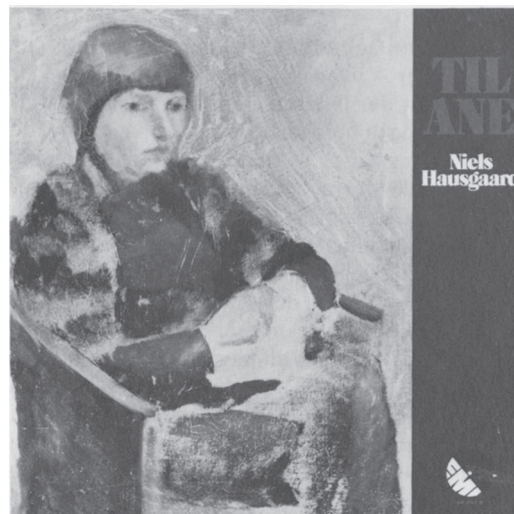
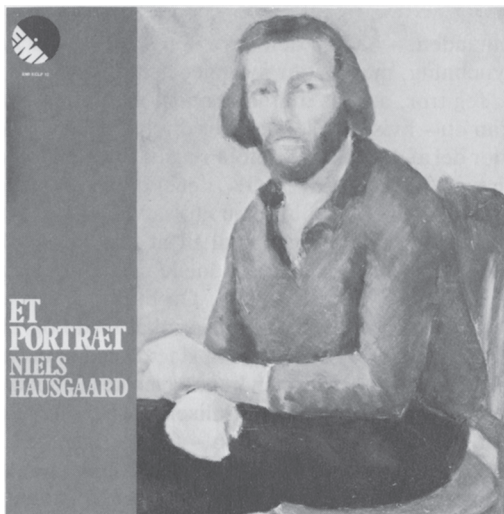
Jo, men den vil nok altid være der. Men selv i den intolerance har hver enkelt en identitet. Selvfølgelig er det da en dårlig ting, men den er der nu engang, og den er såmænd heller ikke kun af det onde. Fordi f.eks. sladder, som jo også er et herligt emne, er også med til at give folk en identitet. Det er slet ikke dårligt at blive sladret om! Det er egentlig udtryk for interesse for

hinanden. – Så kan der være den sladder, der har karakter af lynchning, men det er jo noget helt andet.

Jeg tror, at hvis du vil igennem med noget tværpolitisk, så kan du – hvis du ellers holder dig fra politiske floskler – få en stor del af den danske befolkning til at gå ind for at vi decentraliserer. Hvis vi så siger: OK, det er det overordnede mål, det er »ideologien« bag politikken nu, så vil uenighederne selvfølgelig melde sig, når man skal til at snakke detaljer. Men der mangler sådan nogle overordnede mål. Der mangler en ideologi, man kan blive enig om. Og derfor synes jeg tit, det er vanvittigt, når politiske partier skal sidde og blive enige om nogle detaljer – i stedet for at sige: Hvad er det egentlig, vi vil bygge på. – Jeg tror, man kunne nærme sig hinanden nemmere ved at sige: OK, vi decentraliserer, koste hvad det vil, det og det område, f.eks. energien – Og jeg tror nok, det er sådan nogle holdninger, der kan spores i mine sange, men jeg er bange for at være for rabiat, for firkantet i min – man kan ikke kalde det propaganda, for det er det ikke. Det er også fordi jeg selv er alt for usikker, jeg har selv svært ved at holde sammen på det hele. Så er det for nemt bare at slynge noget ud.

– Men hvis det nu er rigtigt, at publikum til dine koncerter er velvilligt indstillet i forvejen, så gælder det jo ikke, når du optræder i TV. Får du nogle negative reaktioner?

Ja, DET kan du tro! Jeg har fået et helt læs breve nu efter Skagen-festivallen, næsten allesammen negative. Det var på grund af min slutsang, men den var også grim. – Nogle gange kan jeg ikke selv tage rollen som den meget hyggelige entertainer – det bliver nogengange lidt for hyggeligt, for tiden er ikke rigtig til det. Så havde jeg lavet en sang om »Hygge«, vi havde lavet sådan en rigtig »hyggelig« melodi med swingtrommer, lidt doven, og teksten handler om to, der sidder og ser fjernsyn, og de har det så dejligt. Der kommer fodbold om en time. Omkvædet efter hvert vers slutter med: »Vi hygger os, vi hygger os, vi har det så lunt og dejligt«. Det fik jeg også folk til at synge med på, og de hyggede sig allesammen! Men i sangen bliver der pludselig sådan en støj udenfor, folk tramper sådan frem og tilbage derude, at de bliver nødt til at skruer op for fjernsynet for at overdøve det, og de ruller gardinet for, fordi de bliver så forstyrrede af det. – Så havde vi produceren Poul Bruun nede bagved med et kassettebånd med Hitlers bruns-kjorter, der marcherede. Og de marcherede frem og tilbage i salen. Folk syntes, det var helt fint, de klappede løs. Da sangen var færdig sagde jeg, at jeg havde skrevet et ekstra vers, for jeg

»Jeg kæler meget for pladeomslagene, for det synes jeg er så sjovt at lave. – Jeg er meget, meget dårlig til at arbejde sammen med andre, når det gælder mine egne ting. Jeg er utaknemmelig at have med at gøre, for når det drejer sig om mine omslag er det lige meget, hvad folk laver, så synes jeg det er dårligt. Og så siger jeg det – for jeg bliver altid så skuffet! Og så har de måske lagt alt deres hjerteblod i det. Så jeg har indset, at jeg lige så godt kan lave det selv til den bitre ende. – Så er det min egen skyld, hvis det er noget lort.«

vidste jo godt, at det med at sidde og se fjernsyn, det var jo ikke lige dem og mig, for vi gik jo ind for folkemusikken. Men lidt af det samme kunne ske til sådan en folk-festival, hvor man synes, man gør en hel masse for verdensfreden ved at sidde og lytte til protestsange. Og så sang jeg et vers om dem, der sad til folk-festival, lunt i hinandens armhuler. »Bajeren var kølig og luften var lun«. Og de hyggede sig og sang med. Og så kom Horst Wessel: »Die Fahne hoch«! farende ud gennem salen. Og folk opdagede ikke, hvad det var der skete. Da sangen var færdig, sad de og klappede i takt – til Horst Wessel-sangen. I et helt minut. Så forlod jeg scenen og skyndte mig ud og gemte mig på lokum. Først så gik det op for folk, hvad der var sket. Du kan tro, luften var kølig omkring mig. Iskold. – Det sidste vers virkede 10 gange hårdere end vi havde regnet med – vi havde jo aldrig prøvet. Trommeslageren fik nervøse trækninger, bassisten svedte sådan, at skjolderne nåede sammen på midten, og Memphis' fløjte gik helt ad Pommern til. Han var skrækslagen. Det var for meget! – Men det var godt nok, jeg gjorde det. Det eneste jeg har fortrudt er, at introduktionen ikke var god nok. Det skulle have fremgået tydeligere, at jeg selvfølgelig tog mig selv med i den kritik. For jeg er selv fjernsynsnarkoman. Men det fremgik altså ikke klart nok af introduktionen. Derfor opfattede folk det nok som at jeg stod deroppe og skulle fortælle dem, hvordan de var. Og det var ikke meningen! – Det var på rigsdansk, for at det ikke skal være løgn.

– *Hvis man ser på dine sange, så er der jo kun en lille procentdel af dem, der er »hyggelige«.* Men dit image er hyggeligt?

Ja. Det gør heller ikke noget, for det er en god måde at sige noget på. Hvis jeg stod op med knyttet hånd og råbte og skreg, så var der aldrig én, der ville lytte udover dem, der var enige med mig – og det er jo ligemeget. – Der er ikke rigtig noget ved det, der hvor det holder op med at være en dialog. Mine koncerter opfatter jeg – når de er bedst – som en dialog mellem publikum og mig. Jeg bygger på det, som publikum er lige nu. Når det er bedst er det en dialog, men det er det ikke længere idet øjeblik, du står og vil slynge sandheder i hovedet på publikum. Så er det en prædiken.

– *Jeg har haft den fornemmelse, at når du »klovner« i TV, så går ironien og den sorte humor hen over hovedet på folk. Tror du, de rigsdanske fjernsynsseere opfatter bare en lille del af din kritik?*

Hvis man forestiller sig, at jeg havde slået ud med en pisk, så har jeg ramt mange! Det kan jeg se af de breve jeg får. Og når

jeg f.eks. tager en sang som »Hyggesangen« med til Skagen, så er det nok egentlig også for ligesom at sparke en lille smule til mit alt for hyggelige image. Jeg kan ikke holde det ud.

– *Du siger, du er bange for at være for firkantet. Jeg har fornemmelsen af, at hvis du overhovedet skulle til at sætte tingene firkantet op, så ville det sprænge din form – hvis du altså vil fastholde den.*

Ja, men det er nok ikke så meget et spørgsmål, om jeg vil fastholde min form. Det er et spørgsmål, om jeg kan andet! Jeg skriver tit ting i mine sange, som jeg er uenig i. Jeg ved, der er sange, som jeg føler har en personlighed ud over min egen, men på den anden side er det en god sang! Det er egentlig ikke så vigtigt, om jeg er så enig med den. Jeg kan sige: jeg er ikke enig med den sang, og det kan andre også. Men sangen er god nok. Mange gange når man skriver en sang – hvis det går godt – overtager sangen efterhånden selv. Sangen bliver selv et væsen, så man ikke bare kan tage et vers ud, hvis man vil. Det bliver næsten som at foretage et operativt indgreb i en organisme.

– *Hvordan har du det med rollen som kunstner?*

Kunstnerrollen synes jeg er latterlig. Jeg tror det er Kandinsky, der siger, at *kunstkritikere* er kunstnere, der er stækket af mangel på egen skabende kraft og derfor føler sig kaldet til at stække andre. Jeg synes ikke, det er på den måde jeg kritiserer. – Jeg synes, kunstnerrollen efterhånden er så udvandet, så lallende. For godt et redskab i hånden på snobberne.

– *Hvor meget eksisterer den egentlig inden for folkemusikken og den rytmiske musik?*

Den er der i et andet billede, fordi man inden for folk vender sig imod den etablerede kunst – også lidt som et forsvar for sin egen fortræffelighed. Man vil helst ikke holdes op imod den. Men så opstår der alligevel noget andet, som er ligeså åndssvagt, og det er altså sammen med til at holde en afstand til publikum. Det er sikkert noget, der foregår ubevidst. Man vil egentlig godt have, at publikum forbliver publikum og inaktivt. For hvad skulle vi gøre, hvis vi ikke havde publikum?! Man er bange for, at publikum måske bliver aktivt og begynder at identificere sig med dem, der står på scenen – tro, at de er ligeså gode! Jeg tror virkelig, det er sådan noget – desværre. – Kunstnerrollen er bare et lille redskab til at dukke nogen, til at gøre svage sjæle endnu mere usikre.

sangtekst og noder fjernet
af copyrightmæssige hensyn